

Katolicismens papalisering

Uvidenheden om kirkens historie er stor blandt vor tids katolikker. Det er en af forklaringerne på, at de reaktionære kræfter i kirken har så let spil. Det er jo ikke bare bibelen, men også den "ubrudte tradition", som er genstand for den katolske tro. Men samtidig er det dog heldigvis også katolsk tro, at den guddommelige åbenbaring sluttede med den sidste apostels død, og at det enkelte menneskes oplyste samvittighed er den endelige og højeste autoritet i trosanliggender og moralske spørgsmål.

Dette forhold rummer et dramatisk dilemma. For hvis et menneske skal være oplyst om traditionen, må det jo også være oplyst om historien, for det er i historiens forløb, vi finder traditionen. "Traditio" betyder "overlevering". Men hvad er det, der er blevet "overleveret" fra generation til generation? Og i hvilket omfang har denne tradition eller overlevering sin rod den guddommelige åbenbaring?

Dette spørgsmål er ikke mindst aktuelt i forbindelse med den utrolige magtkoncentration i Rom, som vi oplever i vore dage. Det store flertal af katolikker tror helt bestemt, at sådan har det altid været. Det er ikke langt fra, at det at være katolik betyder at tro på paven. Alt, hvad han siger, er sandt, for hvordan kan det være anderledes, når budskaberne kommer fra Kristi stedfortræder - Den hellige Fader - Guds statholder på Jorden - ham, der taler ufejlbart fra sit kateder?

Men det er en stor vildfarelse, at denne opfattelse af pavemagten har sin rod i den guddommelige åbenbaring eller at den er et udtryk for en autentisk katolsk tradition. Dette emne har en amerikansk jesuit og kirkehistoriker, professor John W. O'Malley S.J., behandlet i en stor artikel i de amerikanske jesuiters blad "America" i 2000, hvor han stiller og besvarer spørgsmålet: Hvad er den største af alle det 20. århundredes ændringer i katolicismen?

Børge Mannov har i sin tid gennemlæst og oversat artiklen, og vi bringer den her, da vi er overbeviste om, at den ikke bare vil interessere mange af de mennesker, der slår op på vor hjemmeside, men at det vil blive oplevet som en befrielse af mange

tænksomme katolikker, for hvem Roms åndstyranni er en alvorlig anfægtelse: De skal vide, at de ikke står alene, når de oprøres over den arrogance, hvormed hierarkiet nægter at argumentere med dem, men blot affejer enhver diskussion af Roms opfattelse af tingene med, at Rom har talt - der er ikke mere at snakke om.

Artikel bringes som et første eksempel på artikler af kompetente, katolske forfattere, der har en anden mening og en anden historie at fortælle, end dem, vi bliver fodret med af det romerske styres urokkelige støtter. Det vil være en opmuntring for mange at erfare, at adskillige gode teologer og fremtrædende medlemmer af hierarkiet ude i den store, katolske verden, som sammen med os "også er kirken", står fast på retten til at tale frit og pligten til at argumentere i stedet for at befale, og i øvrigt støtter kravet om grundlæggende reformer.

Katolicismens papalisering

Tiderne ændres og vi med dem. I det katolske tidsskrift "America", udgivet af de amerikanske jesuitter, stiller og besvarer kirkehistorikeren, professor John W. O'Malley S.J., spørgsmålet: Hvad er den største af alle det 20. århundredes ændringer i katolicismen? Vi bringer et dansk referat af artiklen. Fodnoterne og rubrikkerne er indsat af redaktionen.

Som kirkehistoriker er jeg somme tider slået af den forbavsende kontinuitet i tro og praksis, der præger katolicismen gennem tiderne. Men til andre tider bliver jeg slået af den diskontinuitet, de radikale ændringer, der har fundet sted, og det i en sådan grad, at jeg finder det svært at identificere mig selv med den katolske fortid - eller i andre tilfælde, ved at identificere mig selv med den katolske nutid.

Jeg kunne give mange eksempler på disse forandringer i, hvordan kristne i dag lever, tror og dyrker Gud, og som gør os forskellige fra tidligere tiders kristne. Der er en række åbenlyse ting: Vi bruger modersmålet, ikke latin, i gudsdyrkelsen. Vi fejrer

messen i sognekirken, ikke i kloster- eller herregårdskapeller. Vi har accepteret Mariæ uplettede undfangelse og Mariæ optagelse i Himlen som definerede dogmer i vor tro. Fasten, som i tidligere tider spillede så stor en rolle for de troende, er praktisk talt udgået af vort liv. Kvinder forventes ikke længere at tildække deres hoved, når de kommer i kirken. Og så videre.

Nogle af disse ændringer i katolicismen er jo tydeligvis vigtigere end andre. Men hvad nu hvis vi blev spurgt om, hvilken enkelt ændring, der er langt den vigtigste af alle de ændringer, som vi kan konstatere her ved begyndelsen af det nye millenium? For mig er der ingen tvivl. Jeg vil uden tøven pege på, hvad jeg kalder katolicismens papalisering. Jeg har møntet dette nye ord, fordi dets faktiske barskhed rusker op i min opmærksomhed, og fordi det så direkte udtrykker den realitet, jeg vil tale om.

Paven i kirkens periferi

Indtil begyndelsen af 1900 tallet var der faktisk kun få katolikker, der vidste, at pavedømmet eksisterede, og der var givet vis endnu færre, som mente, at det havde noget at gøre med den måde, de levede deres liv på. Selv for biskopper og fyrster var det en meget fjern institution, som i bedste fald kunne være nyttig som en appelmulighed, når tingene gik i hårdknude, og i værste fald en rival eller institution, der forsøgte at lægge beslag på deres finansielle ressourcer. For det altovervejende flertal gjaldt, at hvis de overhovedet havde hørt om pavedømmet, så sagde dette ord dem ikke mere, end navne som Scotus eller Ockham siger katolikker i vore dage.

Men hvis de overhovedet havde hørt om paven, hvor hørte de så fra? Ikke fra prædikestolene i hvert fald. Indrømmet, på festen for Peter og Paul kunne det hænde, at der faldt et ord om "Peters stedfortræder", men selv det var meget sjældent. Der var i øvrigt ingen prædikener for tusinde år siden, og selv for 500 år siden er eksemplerne på omtale af paven i prædikerne meget sjældne.

I middelalderen bestod oplæringen i troen af at lære trosbekendelsen, de vigtigste bønner, de ti bud eller de syv dødssynder, måske sammen med de kristelige dyder og barmhjertighedsgerninger. Vi har det sikreste vidnesbyrd herom fra

de første trykte katekismer, der må antages at gengive, hvad der på den tid blev lært de døbte.

Pavedømmet er intetsteds nævnt. Det mest naturlige sted ville have været i forbindelse med bekendelsen af troen på den hellige, katolske kirke. Men svaret i de gamle katekismer på spørgsmålet: "Hvad er kirken?" lyder kort og godt: "Menigheden af troende kristne, styret og oplyst af Herren vor Gud". Hverken mere eller mindre. Det bør egentlig ikke undre os. Pavedømmet er jo knap nok nævnt i Sankt Thomas' "Summa Theologiae".

Paven i centrum

At være katolik i dag betyder, som de fleste katolikker og bestemt alle ikke-katolikker vil mene, "at tro på paven". Praktiserende katolikker over hele jorden, der i dag ikke ved, at den nuværende pave hedder Johannes Paul II, er sjældne. Og hvad der er endnu vigtigere: Katolikkerne ved, at Johannes Paul "styrer kirken".

Det betyder blandt andet, at han udpeger deres biskop, som efter de flestes mening åbenbart er "hans repræsentant". På sin side udpeger biskoppen deres præst. Katolikkerne såvel som alle interesserede udenforstående ved, at der løber en klar kommandolinje fra kirkens ubestridelige øverste chef ned gennem rækkerne til deres sogn. Vi kan roligt gå ud fra, at enhver præstegård udstiller et billede, nogle steder ganske prominent, af den regerende pave. I mange kirker hænger det pavelige flag.

Katolikkerne ved også, at de forventes at adlyde pavens belæring, ikke bare om fjerne emner som f.eks. tidligere pavers fordømmelse af Marxisme, men også om emner, der er så absolut nærværende for dem som deres seksuelle forbindelse med deres ægtefælle. For mange katolikker betyder det at sige, "at kirken forbyder dit eller dat", det samme som at sige, at paven forbyder det. Teologerne i dag ved, at i modsætning til situationen på Sankt Thomas' tid er det lige så vigtigt at citere den regerende paves skrivelser, som det er at citere den hellige skrift.

Hvordan har en så gennemgribende revolution i samvittighed og praksis kunnet finde sted? Hvordan har en institution, der befandt sig langt ude i periferien af verdens og katolikkernes bevidsthed, båret sig ad med at erobre magtens centrum, hvor

beslutningerne træffes? Hvordan er det gået til, at Matthæus 16.16. "Du er Peter.." er blevet til en bibel i bibelen for katolikkerne og kendetegnet for deres egentlige identitet?

Eller, når alt kommer til alt, har det ikke altid været sådan? Var pavedømmet ikke altid lige så vigtigt for katolikkerne, som det er i dag?

Om at læse og forstå historien

Jeg er bange for, at den måde, hvorpå de fleste af os lærte kirkehistorien eller endog historien om den vestlige civilisation, forleder os til at tro, at pavedømmet var den afgørende faktor i det katolske liv – om ikke måske fra kirkens begyndelse, så i hvert fald efter Investiturstriden for 1000 år siden. Det er det indtryk, der bliver tilbage, måske i mange tilfælde ubevidst, når vi har læst eller hørt om kristendommens historie.

Indtrykket skyldes delvist den nærmest uudryddelige vane til at undervise i kirkens og den vestlige civilisations historie oppefra og nedefter. Det er lettere at undervise på den måde i stedet for at fumle med "de almindelige kristnes" ofte diffuse historier. Man kan imidlertid heller ikke komme uden om de historiske toppersoner. Vi ville for eksempel næppe kunne forstå vor tids religiøse situation, hvis vi ikke lærte om Luther og de paver, han var oppe imod. Men oppefra og ned-undervisningen i historie vildleder os til en forestilling om, at alle og enhver var lige så optaget af paverne, som Luther var.

Situationen skyldes også, at vi til en vis grad tager vore egne situationer eller sager som udgangspunkt på en måde, der næsten uundgåeligt får os til at forvride fortiden. Gennem de sidste 50 år, især de sidste 20, har det at tale om katolicismen været det samme som at tale om paven – eller, i det mindste, det har ikke været muligt at tale om katolicisme ret længe, uden på et eller andet tidspunkt at tale om paven.

Interessen for pavedømmet har nået alle tiders højde. Antallet af biografier om Johannes Paul II slår alle rekorder. Siden 1997 er der på engelsk blevet udgivet fire store historiske værker om pavedømmet. I disse bøger bliver nogle paver ganske vist fremstillet som mere betydningsfulde end andre, men det generelle

indtryk hos læserne er, at gennem hele historien har alles øjne være rettet mod paverne.

Dette indtryk vildleder os til at lægge vægten på de forkerte steder, historikernes hyppigste og mest skadelige fejltagelse. Det, historikerne fortæller, er sandt, men den mangelfulde angivelse af dets placering i den større sammenhæng forvrider dets betydning.

For at tage et eksempel: Selv under Investiturstridens[1]) højdepunkt, da kejserens og pavens tropper hakkede løs på hinanden, anede 95% af Europas befolkning intet om, hvad der var galt.. Men vore historiebøger giver os det indtryk, at det var forsidenyheder, skønt vi dog er klar over, at der ikke fandtes forside i det 11. århundrede.

Jeg mener, at der er tre samvirkende årsager til vor nuværende situation: 1) Den føromtalte måde, hvorpå vi læser historien, 2) Informationsteknologiens enorme udvikling, som indebærer, at det er muligt at blive informeret om alt, hvad der foregår, næsten samtidig med, at det sker, 3) Den forandring, som pavedømmet selv er undergået i det forløbne årtusinde.

Den gregorianske reform

Fra de første århundreder har biskoppen af Rom indtaget en særstilling. Han nød særlig respekt og gjorde, undertiden med held, krav på visse forrettigheder. Men i de første tusinde år var der ingen pave, der styrede kirken, eller gjorde krav på det. Paverne definerede ingen dogmer, de skrev ingen rundskrivelser, de indkaldte ingen biskopper ad limina til at aflægge rapporter i Rom. De sammenkaldte ikke til økumeniske konciler og de præsiderede ikke over dem, der blev holdt.. Faktisk var pavernes rolle ved de første 8 konciler generelt ubetydelig.

I den tidlige middelalder (og et godt stykke tid derefter) var pavernes vigtigste opgave efter manges mening at vogte apostlenes grave og lede de højtidelige liturgier ved de store basilikaer i Rom. I denne periode optrådte paverne for det meste som vigtige lokale figurer, optaget af lokale sager, selvom nogle af dem naturligvis havde en større vision af deres ansvar og sammen med lederne af samfundet beskæftigede sig med tungtvejende sager.

Den afgørende ændring, som har ført os frem til den nuværende situation, fandt sted i forbindelse med Investiturstriden og den gregorianske reform i det 11. århundrede ved begyndelsen af det millenium, som nu er afsluttet. De gregorianske reformatorer, som byggede på både ægte og til formålet forfalskede kanoniske kilder, fremsatte krav om en pavelig myndighed, der var en ejendommelig blanding af gamle forrettigheder og forbløffende nye krav om, at såvel verdslige som kirkelige ledere skulle underkaste sig pavelige beslutninger. Blandt dem var pavens ret til at afsætte kejsere.

Det gamle kanoniske aksiom, at ingen kunne dømme paven, undtagen hvis han blev fundet at afvige fra troen, blev forkortet til det meget enklere: "Paven kan ikke dømmes af nogen".

Gregorianerne satte en kraftfuld ideologisk maskine i gang. Dog, selv for dem var paven stadig kun "Peters stedfortræder". Men kun lidt mere end hundrede år senere udnævnte pave Innocent III sig selv til "Kristi stedfortræder". Titlen bed sig fast og er i dag meget bedre kendt end den mere ærværdige "Guds tjeneres tjener". Da England og Frankrig begyndte at udvikle sig fra amorfe feudalsamfund til monarkier, udviklede pavedømmet en lignende monarkisk struktur og selvforståelse. Under pavedømmets landflygtighed i Avignon i det 14. århundrede, tog paverne endog føringen i udviklingen af et effektivt bureaukrati.

Reformationen

Den næste stor forandring kom med reformationen i begyndelsen af 1500-tallet. Protestanternes absolutte afvisning af pavedømmet pressede det ind i en ny, fremtrædende position i den katolske bevidsthed. Af deres fjender blev katolikkerne kaldt papister, hvorefter de begyndte at gøre fornærmelsen til en ære. Ved midten af 1500-tallet havde den katolske katekismus forsynet den traditionelle definition af kirken med den betydningsfulde tilføjelse: "under styring af Peter og hans efterfølgere, Kristi stedfortrædere". En monumental ændring i kirkens selvforståelse var i gang.

Historien er ikke uden ironi. I en situation, hvor protestantiske kirker og sekter totalt afviste pavedømmet og ønskede paveembedet udraderet, var Tridentinerkoncilet (1545-1563) under

hele sit 18 år lange forløb ikke i stand til at tage stilling til udfordringen. Den præcise natur og udstrækning af den pavelige autoritet var selv for katolikerne alt for omtvistet til at koncilet vovede at udforme en erklæring.

Koncildeltagerne rejste hjem, men paverne blev på deres post. Og ironien slutter ikke her: Ikke blot havde reformationen rent faktisk styrket pavedømmet i de dele af Europa, der forblev katolsk, men ved ikke at udtale sig om sagen havde koncilet i Trident faktisk gjort det samme.

Alligevel var der vigtige områder af det katolske liv, som paverne hverken ytrede eller havde nogen interesse i. De store missionsopgaver forblev under ledelsen af de forskellige religiøse ordener og kongerne af Spanien og Portugal. Pavestolens oprettelse i 1622 af Kongregationen for troens udbredelse ændrede ikke i de første mange år på den situation. De universiteter, Jesuitterne oprettede jorden over, var kun ansvarlige over for sig selv og over for Jesuitternes ordensgeneral.

Pavestatens opløsning - persondyrkelsen

Oplysningstiden, den franske revolution og de liberale i 1800-tallets begyndelse tilføjede pavedømmet tunge slag. Men på ny var det en fjende, den italienske Risorgimento**[2]**), der blæste nyt liv i pavedømmet. Da Garibaldi's tropper i 1870 besatte Rom, dramatiserede Pius IX situationen ved at lukke sig selv inde i Roms Vatikan sektor.

Katolikker over hele verden, underrettet gennem telegrafene (det atlantiske kabel blev åbnet 1866) og dermed af aviserne om, at paven nu var "fangen i Vatikanet", udøste deres sympati for ham. De kendte pavens navn, og mange må have set et fotografi af ham. For første gang begyndte persondyrkelsen af en pave at tage fart.

Pius IX skabte mere opmærksomhed om sig selv og fordristede sig til et fremstød for sit embede ved som den første pave at definere et dogme **[3]**), ligesom han er den pave, der fik dogmet om pavens ufejlbarhed ex cathedra defineret **[4]**).

Paverne var hen ad vejen også begyndt at udsende encyklikaer. Det indebærer, at paverne ikke længer blot er dommere, når der

opstår strid om kirkens lære. De var nu selv blevet lærere. I midten af 1800-tallet var produktionen af encyklikaer blev en vigtig del af pavernes jobbeskrivelse.

Det samme gælder udnævnelsen af biskopper. I det 11. århundrede kæmpede den gregorianske reforms paver kraftigt for "kanonisk" valg af biskopper, det vil sige, at biskopperne ikke skulle udpeges af verdslige myndigheder, men af det lokale præsteskab. Ved slutningen af det 20. århundrede er de få rester, der var tilbage af kanoniske valg, udraderet. Paven udpeger biskopperne – ingen afstemninger, tak.

Med indgåelsen af traktaten mellem den italienske regering og pavedømmet i 1929 blev "Vatikan-fængslets" døre åbnet. Filmkameraer fik adgang til Peterskirken og det apostoliske palads. Millioner og atter millioner af mennesker over hele verden har kunnet se Pius XI, Pius XII og Johannes XXIII give deres velsignelser. Paverne, nu ikke længere "fanger", begyndte at rejse, jetfly gjorde det let. Det samme gjorde papamobilen.

Resten er, som man siger, historie. Hvad der fascinerer mig mest, er dog ikke, hvor meget pavedømmet har forandret sig gennem det årtusinde, vi nu har forladt, men hvor meget dets ændringer har forandret os.

Pavedømmet er ikke længere, hvad det har været. Men det er vi - stort set af den samme grund - heller ikke.

Artiklen er læst og refereret af Børge Mannov.

[1]

Striden mellem pavestolen og de verdslige myndigheder om hvem, der havde ret til at udnævne biskopper. Pavestolens synspunkt – at det tilkom bispedømmets gejstlighed at vælge den nye biskop – sejrede omsider i 1122.

[2]

Italiens samling til én stat, 1815-1870.

[3]

Læren om, at Maria selv var undfanget uden mands medvirken

ved en særlig guddommelig indgriben og dermed er jomfru før, under og efter, at hun fødte sit eneste barn, Jesus. Pius IX proklamerede dogmet den 8.12.1854 under overværelse af 200 biskopper efter at et flertal af alle jordens biskopper skriftligt havde givet deres tilslutning.

[4]

På det første Vatikan koncil, den 18.7.1870, blev dogmet proklameret af Pius IX på trods af indtrængende protester fra mange biskopper. Han var ubøjelig, de protesterende biskopper forlod derefter koncilet, således at dogmet kunne vedtages enstemmigt. Dagen efter udbrød den fransk-tyske krig og koncilet blev aldrig afsluttet.

Sidst ændret den
03.07.03

Klik [her](#) for at komme
tilbage

Send kommentar til vores
[Webmaster](#).